

УДК 316.259(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v045.2023.23>**Є. Я. Прохоренко**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-6524-9595>кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ» В СОЦІОЛОГІЇ

Постановка проблеми. У силу історичних, культурних, фізіологічних та ін. причин чоловіки та жінки в усіх суспільствах мають різні можливості у професійному, суспільному та особистому житті. Будова суспільства, де від гендера людини залежать її права, обов'язки, можливості та доступ до економічних та інших ресурсів, називають гендерною нерівністю. Гендерна нерівність – це соціальне явище, що характеризується нерівним ставленням до чоловіків і жінок у суспільстві на основі їхньої статі. Це включає в себе нерівність у доступі до ресурсів, можливостей, прав та привілеїв через культурні, інституційні та структурні чинники. Гендерна нерівність може виявлятися у багатьох сферах, включаючи економіку, політику, освіту, сімейне життя, здоров'я та інші аспекти суспільного життя. Це поняття активно досліджується в рамках соціології, гендерних студій та інших наукових дисциплін з метою розуміння його причин та наслідків. Гендерна нерівність також може виявлятися у формі дискримінації, стереотипів та нерівності в розподілі влади та впливу в суспільстві. Вона може призводити до обмеження можливостей для жінок та чоловіків у професійному та особистому розвитку, а також утримувати суспільство від досягнення повної рівності та справедливості. Гендерна нерівність може бути системним явищем, яке вкорінене в культурні та інституціональні структури суспільства, і вимагає комплексного підходу для подолання. Актуальність операціоналізації гендерної нерівності полягає у її важливості для розуміння, вимірювання та вирішення проблем гендерної нерівності у сучасному суспільстві. Ось декілька причин, чому це актуально:

Розвиток наукового дослідження. Суспільство постійно змінюється, із зміною часів змінюються й гендерні ролі та очікування. Операціоналізація дозволяє вивчати ці зміни та їх вплив на гендерні нерівності.

Потреба в конкретних даних. Політики, активісти та дослідники потребують конкретних даних для розробки та оцінки ефективності стратегій по боротьбі з гендерною нерівністю.

Забезпечення рівних можливостей. Операціоналізація дозволяє виявити та зрозуміти області, де існують гендерні нерівності, та спрямувати

зусилля на їх усунення для забезпечення рівних можливостей для всіх.

Вплив на рішення та політику. Дані, отримані через операціоналізацію, можуть використовуватися для формулювання політики та прийняття рішень, спрямованих на поліпшення ситуації щодо гендерної рівності.

Підтримка руху за гендерну рівність. Операціоналізація гендерної нерівності відображає зростаючий інтерес до питань гендерної рівності та підтримку руху за створенням більш справедливого та рівноправного суспільства.

Таким чином, операціоналізація гендерної нерівності є актуальною та важливою для подальшого прогресу в напрямку досягнення гендерної рівності у всіх сферах життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен гендерної нерівності – це один з найбільш частих випадків прояву соціальної нерівності у суспільстві. Нерівність жінок та чоловіків привернуло увагу до себе більше 40 років назад, коли з'явилась зацікавленість у глибокому вивченні цього феномену, оцінці її економічних та соціальних наслідків. Однак, і на сьогодні, гендерна та вікова нерівність залишається достатньо актуальною та привертає увагу багатьох дослідників.

Теоретичну базу гендерних досліджень проблеми зайнятості сформував такі зарубіжні науковці як Б. Андерсон, Р. Анкер, Т. Бек, Т. Веблен, М. Кімел, Дж. Скотт та ін. Серед вітчизняних вчених, які займалися дослідженням даної проблеми, слід виділити О. Грішнову, Л. Лібанову, О. Макарову, В. Стащенко та ін. Зауважимо, що засадничими працями в дослідженнях гендерності саме українського суспільства є такі за авторством С. Оксамитної та Т. Марценюк, сучасних вітчизняних дослідниць. Але, проблема, як показують вітчизняні та світові тенденції її розвитку, залишається не до кінця вирішеною і має високий рівень негативної інерції на найближчу перспективу, що, власне, і робить її актуальною у якості предмета дослідження.

Мета статті полягає в тому, щоб перетворити абстрактну концепцію гендерної нерівності на конкретні вимірювання, які можна використовувати в дослідженнях. Це може включати розробку показників, індексів або шкал, які дозволяють

оцінювати рівень гендерної нерівності в різних сферах життя, таких як заробітна плата, доступ до освіти, політична участь тощо. Операціоналізація робить можливим об'єктивну оцінку гендерної нерівності на основі конкретних даних, що допомагає виявляти проблемні сфери та розробляти стратегії для їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Гендер – це соціальна та культурна конструкція, яка визначає, яким чином суспільство сприймає та інтерпретує ролі, поведінку та очікування щодо чоловіків і жінок. Відмінності між гендером та статеву принадлежністю полягають у тому, що стать (біологічний аспект) визначається фізіологічними характеристиками організму, тоді як гендер (соціальний аспект) визначається соціокультурними стереотипами, ролями, ідентичностями та поведінкою, які приписуються чоловікам і жінкам. Гендер є динамічним та змінним конструктом, який може різнитися в різних культурах та часах.

Гендер також включає у себе індивідуальне відчуття та вираження особистої статевої ідентичності. Це означає, що кожна людина може мати власне уявлення про свою гендерну ідентичність, яка може відповідати або відрізнятись від традиційної бінарної моделі (чоловік/жінка). Гендерне спектру розширюється до включення різноманітних ідентичностей, таких як небінарна, гендерно-нейтральна, гендерно-плаваюча тощо. Це відкриває простір для більшої різноманітності та включеності у розумінні та вираженні гендерної ідентичності.

Гендер охоплює соціально обумовлені ролі та соціально отримані форми поведінки та очікувань, які відносяться до жінок та чоловіків. Жінки та чоловіки відрізняються один від одного у біологічному ставленні. Жінка може народити та викормити дитину, чоловік ні. У більшості країн світу чоловіки фізично більші жінок. Жінки й чоловіки мають конкретний набір різних біологічно обумовлених ризиків по відношенню свого здоров'я, що вимагає різних медичних підходів. У всіх культурах ці вроджені біологічні різновиди інтерпретуються та розвиваються у соціальні очікування; визначаються поведінка та діяльність, які підходять для чоловіків та жінок, та розширюється питання про те, якими правами, ресурсами та владою вони володіють.

Гендер – як і раса, етнічна приналежність та клас – є соціальною категорією, яка у більшій мірі визначає життєві перспективи людини, його участь у суспільстві та у економіці. Хоча у деяких соціумах немає расового чи етнічного тиску, в усіх суспільствах існують – у різному ступеню – гендерна асиметрія – дифференція та нерівність. Ролі статей та стосунки між ними значно розрізняються за країнами. Однак існують також деякі дивовижні співпадіння [1, с. 12].

Гендерні ролі та стосунки розвиваються у взаємодії з біологічними, технологічними, економічними та іншими суспільними обмеженнями. Деякі вчені доказують, що взаємодія статей у своєму первісному вигляді відображало доцільну стратегію виживання та розділення праці, однак по мірі того як суспільство просувалось у технічному та економічному стосунках, ця гендерна асиметрія ставала неефективною та обмежувала можливості, оскільки гендерні норми змінювались повільніше, ніж фактори, які їх створили [1, с. 18].

Історичний контекст розвитку гендерної нерівності в Україні складається з ряду факторів, які впливали на формування стереотипів, ролей та правових норм, що визначали статеві відносини.

Традиційні гендерні ролі. Українське суспільство мав традиційні гендерні ролі, де чоловіки зазвичай відводилися ролі провідників у сім'ї та суспільстві, тоді як жінки були відповідальні за побутові та сімейні справи. Ці ролі були закріплені у культурі та підтримувалися соціальними інститутами.

Історичні події. Різні історичні події, такі як період колонізації, війни та політичні трансформації, мали вплив на статеві відносини та розподіл ролей у суспільстві. Наприклад, під час війни жінки часто виконували традиційно чоловічі ролі через відсутність чоловіків у сім'ях.

Культурні та релігійні впливи. Традиції, культурні норми та релігійні установи також впливали на гендерні стереотипи та ролі. Наприклад, деякі релігійні установи можуть підтримувати консервативні гендерні уявлення.

Модернізація та індустріалізація. Введення нових технологій та індустріалізація можуть змінювати гендерні ролі, оскільки нові можливості праці можуть відкриватися як для чоловіків, так і для жінок.

Історія боротьби за права жінок. Рух за права жінок та гендерну рівність мав важливий вплив на зміну гендерних норм та законів. Наприклад, отримання жінками права голосу вплинуло на їхню політичну активність та соціальний статус.

Соціалістичний період. Період соціалістичного правління вплинув на гендерні відносини шляхом введення рівних можливостей для чоловіків і жінок у сферах освіти, праці та політики. Це призвело до збільшення представництва жінок у вищих освітніх закладах, на керівних посадах та у політичних інститутах.

Трансформація гендерних ролей. Зміна економічних та соціальних умов у результаті реформ та трансформації суспільства може призвести до перегляду традиційних гендерних ролей і стереотипів. Наприклад, збільшення кількості жінок у робочій силі може сприяти їхній більш активній участі в економіці та прийняттю нових соціальних ролей.

Міжнародні впливи. Залучення України до міжнародних гендерних ініціатив та організацій може впливати на формулювання та реалізацію політики щодо гендерної рівності. Наприклад, участь у міжнародних конвенціях та програмах може сприяти удосконаленню законодавства та розвитку соціальних програм для підтримки жінок та чоловіків.

Ці фактори разом визначають історичний контекст розвитку гендерної нерівності в Україні, що включає в себе як традиційні, так і сучасні аспекти гендерних відносин у суспільстві. Україна, подібно до інших країн, продовжує працювати над зменшенням гендерної нерівності, зміцненням ролі жінок у суспільстві та підтримкою рівних можливостей для всіх громадян.

Дослідження гендерної нерівності є важливим напрямком соціологічних та інших наукових досліджень, оскільки воно допомагає розкрити та зрозуміти причини, механізми та наслідки нерівності між чоловіками та жінками в суспільстві. Такі дослідження можуть включати аналіз доступу до ресурсів, таких як освіта, працевлаштування, здоров'я, а також дослідження статевих стереотипів, ролей та очікувань у суспільстві. Основна мета досліджень гендерної нерівності – виявлення проблемних аспектів та розробка стратегій для зменшення цієї нерівності і створення більш справедливого та рівного суспільства для всіх його членів.

До додаткових аспектів досліджень гендерної нерівності можна віднести:

Вплив гендерної нерівності на економіку. Дослідження можуть розглядати вплив гендерної нерівності на економічний зріст, зайнятість, підприємництво та розподіл ресурсів.

Гендерна насильницька поведінка. Дослідження можуть аналізувати фактори, що спричиняють насильство з гендерною мотивацією, його поширеність та наслідки для жертв.

Гендерні аспекти політичної участі. Дослідження можуть досліджувати рівень представництва жінок у політиці, стереотипи щодо жіночої політичної компетентності та перешкоди на шляху до політичної участі.

Гендерна нерівність у сфері здоров'я. Дослідження можуть аналізувати доступ до медичних послуг, рівень фізичного та психічного здоров'я, а також гендерно зумовлені ризики та хвороби.

Вплив гендерної нерівності на сімейні відносини. Дослідження можуть вивчати розподіл обов'язків у сім'ї, рівень сімейного насильства та стереотипи щодо ролей у сім'ї.

Ці напрямки досліджень допомагають зрозуміти глибинні причини гендерної нерівності та сприяють розробці ефективних стратегій для її подолання

Рівність – інший термін, який заслуговує на пояснення. Він використовується у багатьох

випадках та може значити у різні часи рівність перед законом, рівність можливостей чи рівність результатів [2, с. 7]. Дійсно, у соціології рівність – це принцип або концепт, що визначається як стан або умова, коли всі члени суспільства мають однакові права, можливості та статуси, без будь-яких форм дискримінації чи нерівності. Рівність може включати рівність перед законом, рівний доступ до освіти, праці, медичних послуг та інших ресурсів, а також рівний доступ до участі у політичному процесі та прийняття рішень у суспільстві. Рівність може бути розглянута на різних рівнях: індивідуальному, груповому, інституційному та суспільному, і вона може виявлятися у різних сферах життя, включаючи економіку, політику, освіту, культуру тощо. Рівність є ключовим поняттям для аналізу соціальних відносин та боротьби за справедливість у суспільстві.

У соціології рівність може також розглядатися як процес, який вимагає постійного удосконалення та боротьби за виправлення нерівностей та дискримінації. Цей процес може включати різноманітні заходи, такі як законодавчі ініціативи, політики, програми соціальної підтримки, а також соціальний та культурний активізм для захисту прав та інтересів різних соціальних груп. Рівність також може розглядатися у контексті різних соціальних теорій, таких як фемінізм, теорія соціальної справедливості, соціальна конструкція тощо, що допомагає зрозуміти складні аспекти цього поняття та його роль у сучасному суспільстві. Треба зауважити, що підхід до розгляду питання гендерної нерівності можна вважати двовимірним: ми спробуємо розділити об'єктивні та суб'єктивні параметри, або складові досліджуваного явища.

Зокрема сучасні дослідники, такі як: В. Москаленко, С. Оксамитна [3], визначають стереотип як судження, що у загострено спрощеному й узагальненому вигляді певні ознаки певного класу людей або, навпаки, відмовляє їм у цих властивостях і підкріплене емоційним характером.

Серед сучасних українських соціологів-методистів існує класифікація гендерних стереотипів на три групи [4, с. 120; 11, с. 172].

Першу групу складають стереотипи маскуліності та фемінності або стереотипи маскуліності та фемінності, які можна визначити як стереотипи якості. Гендерні стереотипи, що належать до цієї групи, характеризують жінок і чоловіків через сукупність особистісних та психологічних і соціальних якостей. Наприклад, за такими критеріями чоловік характеризується як активний творчий початок, а жінка – як репродуктивна, пасивна, емоційна, залежна.

До другої групи належать рольові стереотипи. Гендерні ролі, як поведінкові стереотипи, які існують у суспільстві, існують у формі ідей та очі-

кувань, які повинні відповідати всім, щоб бути зрозумілими та прийнятими. Гендерні стереотипи цієї групи пов'язані із закріпленням певних соціальних ролей у сімейній, професійній та інших сферах. Жінкам, зазвичай, відведені головні сімейні ролі (мама, домогосподарка), а чоловікам – професіонали.

Третю групу становлять діяльнісні стереотипи, що відображають соціальні вимоги, що пред'являються до представників певної статі у сфері професійної діяльності.

У сучасній українській науковій літературі існують такі види гендерних стереотипів:

- стереотипи статі,
- стереотипи маскулінності
- стереотипи фемінності,
- стереотипи поєднання сімейних і професійних ролей залежно від статі,
- стереотипи професійної діяльності чоловіків і жінок [5, с. 48].

Ткалич М. Г. розуміє стереотипи маскуліно-фемінних нормативних уявлень про поведінкові, психічні, фізичні якості, які притаманні як чоловікам, так і жінкам. Ці стереотипи характеризуються тим, що надають чоловікам схильність до раціонального мислення, здібності, агресивність, впевненість у собі та здатність контролювати емоції та думки. Жінкам зі свого боку приписують пасивність, емоційність, ніжність, турботу і залежність від інших [5, с. 48].

Наступна група – стереотипи поєднання сімейних і професійних ролей залежно від статі. Основною характерною рисою даної групи є те, що вони відображають ідею гендерного розподілу. Ці стереотипи полягають у тому, що сімейні ролі призначені жінкам, а професійні ролі – чоловікам. Вважається, що якщо чоловік хоче досягти успіху в професійній сфері та побудувати кар'єру, це вважається «нормальним», а «нормальна» жінка, навпаки, обирає господарювання, виходить заміж і народжує дітей.

Таким чином, на професійну кар'єру жінки, окрім кваліфікаційних вимог, впливають також такі важливі фактори, як сімейний стан, можливість спільного проживання, наявність дітей. Крім того, дуже важливою особливістю професійної діяльності жінок є те, що їм доводиться виконувати домашню роботу, яка вимагає енергії та часу. А цю працю можна розглядати «іншою зміною», яка не оплачується і найбільшою винагородою може бути вдячність рідних.

Треба підкреслити, що існують вимоги до професійних ролей, які можуть бути більш-менш пов'язані з гендерними ролями. Саме гендерні стереотипи мають значний вплив на повсякденне життя, навіть коли конкурують з впливами інших соціальних ролей. Зокрема, методологія дослідження гендерних відносин є міждисциплі-

нарною, що вимагає, з огляду на складний, комплексний характер предмета, поєднання методів, розроблених із соціології, філософії, психології, культурології та інших соціально-гуманітарних та поведінкових наук [6, с. 118].

Наукові погляди у вивченні гендерних відносин класифікуються за:

1) змістом – теорії соціальної конструювання гендеру (гендер конструюється індивідуальною свідомістю, гендерна ідентичність формується процесом соціалізації, біологічний і соціальний гендер відокремлюються, фемінність і маскулінність соціально визначаються), теорія гендеру як категорії. стратифікація (мережа, структура чи процес) і символ теорії культури (фемінність і маскулінність на онтологічному та гносеологічному рівні, як елементи культурно-символічного ряду);

2) об'єкт дослідження – чоловічий, жіночий, феміністський, гендерний;

3) за взаємодією з об'єктом дослідження – жінки, які вивчають жіночі проблеми, чоловіки, які вивчають чоловічі проблеми, спільні дослідження гендерних відносин;

4) географічний і політичний зв'язок – в Америці переважають феміністичні концепції, в Європі – демократичний паритет, а в колишньому Радянському Союзі переважає бездіяльність і переважно жінки цікавляться гендерними проблемами суспільства;

5) хронологічна еволюція – наукове дослідження, зосереджене на акцентуванні статі та сексуальності та розвитку концепції «статевої психології» (перша чверть ХХ ст.), поява біологічно визначених досліджень «психології статевої відмінностей» (друга чверть ст. ХХ ст.), розширення визнання впливу культури на формування відмінностей між чоловіками та жінками (третья чверть ХХ ст.), поява терміну «гендерні відмінності» поза біологічною статтю (кінець ХХ – початок ХХ ст. ст.) [5, с. 25].

Об'єктивними параметрами гендерної нерівності вважатимемо такі прояви гендерної нерівності у вакансіях роботодавців [5, с. 25]:

- різниця у заробітній платі для однакової праці, яка пропонується чоловікам та жінкам;
- різниця у професіях та посадах для представників різних статей.

Суб'єктивними параметрами гендерної нерівності вважатимемо такі відомості у резюме пошукачів роботи [5]:

- різниця у бажаній заробітній платі у чоловіків та жінок за однакову роботу та взагалі;
- відмінності у професіях та посадах, які шукають чоловіки та жінки.

Гендерна нерівність у сучасному суспільстві є явищем, коли чоловіки та жінки мають нерівні можливості володіти різними ресурсами, бла-

гами, правами та свободами. Причому, сьогодні практично у всіх спільнотах, як показує практика соціологічних та гендерних досліджень, жінки володіють меншими правами, меншим об'ємом власних уповноважень, ніж чоловіки.

Згідно статистичних даних, заробітна платня жінок також знаходиться на більш низькому рівні, до того ж жінки сьогодні мають менший контроль над ресурсами які є, а у деяких країнах отримують не найкращу освіту [7, 12, с. 201].

У спільноті східних країн прийнято сприймати жінку виключно у ролі матері, тому іноді вони взагалі не мають освіти, не володіють письмом, оскільки на думку спільноти (чоловіків) у них немає у цьому потреби [8, с. 202].

Жінки мають менший доступ до високооплачуваної трудової діяльності як у державному, так і у комерційному секторах економіки. Це у значній мірі ускладнює реалізацію їх життєдіяльності, що спричиняє необхідність у знаходженні чоловіка, який буде поруч ще більш явню. Коли ж жінкам надається можливість потрапити на той же ринок праці, що й чоловікам, то вони зустрічаються з явними проявами дискримінації, що також порушує їх права як громадян, так і людей.

Сьогодні гендерна нерівність – це не просто соціальний факт: також вона постає перед нами у якості однієї з найбільш яскравих соціальних характеристик суспільного устрою. Чоловіки та жінки володіють різними правами та свободами, відповідно, це стає ключовою причиною їх нерівних можливостей у соціумі [9].

Соціологічні дослідження сьогодні присвячені вивченню таких соціальних явищ, обумовлених гендерною нерівністю, як [10]:

- Гендерні установки;
- Сексистські упередження;
- Дискримінація за статевою ознакою;
- Виникнення соціальних ролей та норм, обумовлених саме гендерними уявленнями та, відповідно, стереотипами у ставленні того чи іншого гендера.

Підкреслимо, що на професійну кар'єру жінки може впливати такі чинники:

Гендерні стереотипи. Традиційні уявлення про гендерні ролі можуть впливати на очікування щодо ролі жінки в суспільстві та на ринку праці. Це може обмежувати вибір професій та перспективи кар'єрного зростання для жінок.

Дискримінація. Жінки можуть стикатися з дискримінацією на робочому місці у вигляді недостатньої оплати, обмежених можливостей кар'єрного розвитку, або стереотипних уявлень про їхні професійні здібності.

Баланс між роботою та сім'єю. Зобов'язання в сім'ї, такі як материнство та догляд за дітьми, можуть ускладнювати процес кар'єрного зростання для жінок, особливо в тих сфе-

рах, де існує великий тиск на робочий час та доступність.

Соціальні очікування. У деяких суспільствах соціальні норми та очікування можуть обмежувати можливості жінок у виборі професій та реалізації власних амбіцій.

Структурні обмеження. Структурні аспекти суспільства, такі як недостатня доступність послуг догляду за дітьми або відсутність сімейних політик, також можуть впливати на професійну кар'єру жінок, роблячи її більш складною.

Ці фактори взаємодіють між собою і можуть створювати складнощі для жінок у досягненні успіху в професійній сфері. Гендерна соціологія досліджує ці питання для розуміння гендерних дисбалансів на ринку праці та розробки стратегій для подолання нерівності.

Висновки. Операціоналізація гендерної нерівності є важливим інструментом для соціологічних досліджень, оскільки дозволяє перетворити абстрактну концепцію на конкретні вимірювання. Застосування операціоналізації дозволяє об'єктивно оцінити рівень гендерної нерівності в різних сферах життя і суспільства. Результати досліджень з використанням операціоналізації можуть служити основою для розробки політик та програм, спрямованих на зменшення гендерних нерівностей. Цей підхід також може виявити необхідність подальших досліджень або змін в методології для більш точної оцінки гендерної нерівності.

Операціоналізація гендерної нерівності виявляється ефективним інструментом для порівняння гендерних тенденцій у різних країнах та культурах. Використання конкретних показників гендерної нерівності допомагає ідентифікувати конкретні аспекти, які потребують уваги з точки зору політики та соціальних програм.

Інтеграція гендерної операціоналізації в аналіз соціальних явищ сприяє глибшому розумінню взаємозв'язків між гендером та іншими аспектами суспільства. Продовження досліджень у цьому напрямку може привести до подальшого розвитку методології та покращення точності вимірювання гендерної нерівності.

Операціоналізація гендерної нерівності полягає в перетворенні концептуального поняття гендерної нерівності на вимірювальні інструменти та показники, які можна використовувати в емпіричних дослідженнях. Ось декілька способів операціоналізації гендерної нерівності:

Показники економічної нерівності. Вимірювання різниці в заробітній платі чоловіків і жінок за однакову роботу або в доступі до високооплачуваних посад і кар'єрних можливостей.

Представленість у рішеннях. Оцінка участі жінок у прийнятті рішень на різних рівнях, таких як урядові структури, корпоративні ради та інші управлінські органи.

Доступ до освіти та ринку праці: Вимірювання рівня освіти серед чоловіків і жінок, а також їхнього представництва в різних сферах професійної діяльності.

Соціокультурні показники. Дослідження стереотипів гендерних ролей, вимірювання рівня гендерної свідомості та ідентифікації.

Показники насильства та дискримінації. Визначення рівня насильства щодо жінок, включаючи домашнє та сексуальне насильство, а також виявлення випадків гендерної дискримінації в різних сферах суспільного життя.

Показники балансу між роботою та сім'єю. Вимірювання доступності та використання перерв на догляд за дітьми, декретних відпусток та інших політик, спрямованих на підтримку балансу між роботою та сім'єю.

Зважаючи на різноманітність аспектів гендерної нерівності, додамо додаткові можливості операціоналізації:

Рольові очікування та стереотипи в сім'ї: Вимірювання уявлень про те, які обов'язки та ролі в сім'ї призначаються чоловікам та жінкам, і як ці очікування впливають на їхні можливості та вільний вибір.

Гендерна розбіжність в політичному представництві: Визначення рівня участі жінок у політичному процесі, включаючи кількість жінок у парламентах, урядових посадах та інших ключових політичних позиціях.

Гендерний склад команд та робочих груп: Оцінка рівня репрезентації жінок у професійних колективах, наукових дослідницьких групах та інших колективах, що впливають на прийняття рішень.

Рівень гендерної належності в економічних інститутах: Вивчення участі жінок у бізнесі та управлінні, а також рівня їх представленості у керівництві компаній та фінансових установ.

Гендерний аналіз законодавства: Перевірка наявності та ефективності законодавчих заходів, спрямованих на захист прав жінок та забезпечення рівних можливостей.

Ці додаткові підходи доповнюють попередні та дозволяють глибше аналізувати гендерну нерівність у всій її різноманітності та складності. Операціоналізація гендерної нерівності дозволяє конкретизувати цей концепт для досліджень та аналізу і розробляти ефективні стратегії для подолання гендерних дисбалансів у суспільстві.

Література

1. Будник А.Ю., Колоколова М.О., Щербань С.В. Трудова дискримінація людей старшого віку: результати соціологічного дослідження. Харків: ХІСД, 2018. 64 с.

2. Вілкова, О. Ю. Конструктивні та деструктивні вияви гендерних стереотипів. Український соціум, 2004. 3(5), 24–29.

3. Лобанова Л.С. Жінки і чоловіки в системі демографічної реальності: стратегії подолання кризи. Гендерні стратегії сталого розвитку України. К.: Фенікс, 2019. № 9. С. 58–69.

4. Лобанова Л.С. Гендерний аналіз сфери науково-технологічної діяльності. Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді; Український ін-т соціальних досліджень, 2019. № 7. С. 120–123.

5. Ткалич М. З. Зінченко Т. П. Типологія гендерних стереотипів особистості. Проблеми сучасної психології. 2013. № 2. С. 47–52.

6. Левченко К.Б. Концептуальні питання гендерної політики // Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5–7 грудня 2002 р.). К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді; Український ін-т соціальних досліджень, 2002. С. 118–120.

7. Ринок праці / Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс] URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.04.2022 р.)

8. Дослідження ринку праці України. Гендерні аспекти. Демографія. Економіка праці. 2021. № 54. С. 201–207.

9. Вплив COVID-19 на права жінок в Україні. UNDP Україна. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/covid-impact-on-women-rights-in-ukraine.html (дата звернення 20.04.2022 р.)

10. Глобальний звіт про стан гендерної рівності. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/> (дата звернення 20.04.2022 р.)

11. Скорик М.М. Місце гендерних стереотипів у соціально-нормативній сфері українського суспільства. Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді; Український ін-т соціальних досліджень, 2019. С. 172–175.

Анотація

Прохоренко Є. Я. Операціоналізація категорії «гендерна нерівність» в соціології. – Стаття.

У статті розглядається огляд основних тем і підходів, що використовуються для вимірювання та аналізу гендерної нерівності в соціологічних дослідженнях. Авторка відносить термін «гендер» до соціально-культурних ролей, поведінки, ідентичності та очікувань, які пов'язані зі статевою приналежністю. Гендер вказує на соціальні конструкції статі, які можуть відрізнятися від біологічних визначників статі. У статті розглядаються гендерні дослідження, як соціальні конструкції, які впливають на індивідів і суспільство в цілому. Саме гендерне дослідження враховує такі аспекти, як гендерна нерівність, стереотипи, ідентичність, сексуальність, а також вплив гендерних чинників на різні сфери життя, такі як освіта, праця, політика, сім'я та культура. Гендерне дослідження також вивчає динаміку зміни гендерних ролей та взаємодію

між гендером і іншими аспектами соціальної структури, такими як клас, раса, етнічна належність та інші форми соціальної ідентичності.

Під гендерною нерівністю авторка розуміє нерівність в соціальних, економічних, політичних та культурних можливостях та правах, яка ґрунтується на статевій приналежності. Вона може виявлятися у вигляді нерівного доступу до ресурсів, недостатньої представленості у владних структурах, стереотипних уявленнях про ролі чоловіків і жінок, а також у формах дискримінації на різних рівнях суспільства. Стаття висвітлює відомості про методи та інструменти, які використовуються для оцінки гендерних різниць у різних сферах життя, таких як заробітна плата, освіта, політика тощо. Авторка розглядає історичний контекст розвитку поняття гендерної нерівності в соціології, а також важливість цього поняття для розуміння соціальних дисбалансів та розвитку суспільства в цілому. Додатково, висвітлюється важливість розуміння гендерної нерівності як складного соціокультурного явища, що включає в себе не лише матеріальні аспекти, але й культурні динаміки. Також зазначається потреба подальшого дослідження в цій області та можливі напрямки майбутніх досліджень для покращення знань про гендерну нерівність та способи її подолання.

Ключові слова: гендер, соціологія, гендерні ролі, гендерні стереотипи, гендерна ідентичність, нерівність, дискримінація, гендерна рівність.

Summary

Prokhorenko Ye. Ya. Operationalization of the category "gender inequality" in sociology. – Article.

The article provides an overview of the main themes and approaches used to measure and analyze gender inequality in sociological research. The author associates the term "gender" with social-cultural roles,

behavior, identity, and expectations associated with sex. Gender indicates social constructs of sex that may differ from biological determinants of sex. The article discusses gender studies as social constructs that influence individuals and society as a whole. Gender studies specifically consider aspects such as gender inequality, stereotypes, identity, sexuality, as well as the impact of gender factors on various life spheres such as education, work, politics, family, and culture. Gender studies also examine the dynamics of changing gender roles and the interaction between gender and other aspects of social structure, such as class, race, ethnicity, and other forms of social identity. The author understands gender inequality as inequality in social, economic, political, and cultural opportunities and rights based on sex. It can manifest as unequal access to resources, insufficient representation in governing structures, stereotypical perceptions of roles for men and women, as well as forms of discrimination at various levels of society. The article highlights information on methods and tools used to assess gender differences in various life spheres such as wages, education, politics, etc.

The author discusses the historical context of the development of the concept of gender inequality in sociology, as well as the importance of this concept for understanding social imbalances and the development of society as a whole. Additionally, the importance of understanding gender inequality as a complex sociocultural phenomenon is emphasized, which includes not only material aspects but also cultural dynamics. The need for further research in this area and possible directions for future research to improve knowledge about gender inequality and ways to overcome it are also mentioned.

Key words: gender, sociology, gender roles, gender stereotypes, gender identity, inequality, discrimination, gender equality.